

บทที่ 3

3. คุณธรรมที่สำคัญของปรัชญาจีนคือความรัก

Hsieh Yu-Wei กล่าวถึงลักษณะสำคัญของคุณธรรมความรักในปรัชญาจีนไว้ว่า “เนื่องจากจริยศาสตร์ของจีนเน้นถึงการปฏิบัติได้ของคำสอนทางศีลธรรม ดังนั้น คุณธรรมอันเป็นหัวใจของจีนจึงได้แก่ความเมตตาอย่างหนึ่ง และความรักต่อบิดามารดาอีกอย่าง”¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรักต่อบิดามารดา เป็นความรักที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นความรักเริ่มแรกที่สามารถเป็นฐานขยายออกไปสู่ความรักในแง่ความปรารถนาดีและความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเป็นความรักในแง่ที่กว้างออกไป

นักปรัชญาจีนแห่งลัทธิขงจื๊อมีทรรศนะว่า ความรักของมนุษย์ที่มีต่อบิดามารดาเป็นความรักที่มาพร้อมกับกำเนิดของมนุษย์ เป็นความรักที่มีได้เกิดจากผ่านการเรียนรู้ใด ๆ ทั้งสิ้น ในขั้นต่อมาความรักดังกล่าวต้องได้รับการพัฒนาการด้วยการปฏิบัติ กล่าวคือหลังจากเริ่มการฝึกด้วยการให้ความรักต่อบิดามารดาของตนเป็นอันดับแรกแล้วในขั้นต่อมาก็ฝึกการหยิบยื่นความรักให้คนอื่น และถ้าเป็นไปได้ควรหยิบยื่นความรักให้มวลมนุษยทั้งหลาย หรืออีกนัยหนึ่งสัมพันธ์ภาพระหว่างตัวเองกับมวลมนุษยชาติ คือความรักและความเมตตา ซึ่งเป็นสิ่งที่พัฒนามาจากความรักอันเป็นคุณธรรมพื้นฐานคือความรักต่อบิดามารดา ในทำนองกลับกันถ้าผู้ใดละเลยเพิกเฉยต่อการหยิบยื่นความรักให้บิดามารดาของตน เขาก็จะละเลยเพิกเฉยในความรักที่พึงให้ต่อมนุษย์คนอื่น ๆ ด้วย

ความรักทั้งสองดังกล่าวข้างต้น เป็นความรักที่เมธีจีนยกย่องให้เป็นคุณธรรมมิตร ด้วยเหตุดังกล่าว Hsieh Yu-Wei จึงกล่าววิจารณ์ทรรศนะความรักของปรัชญาจีนไว้ว่า “ใครอาจจะมีการเข้าใจจริยศาสตร์ของจีนยากและอาจรวมถึงความเข้าใจกิจกรรมทางการเมืองของจีนด้วย ถ้าเขาไม่เข้าใจถึงความสำคัญของทรรศนะความรักซึ่งได้รับการประยุกต์ใช้ในสังคมจีน”² ดังนั้น ความรักซึ่งเป็นคุณธรรมที่เมธีจีนให้ความสำคัญ จึงเป็นลักษณะสำคัญอีกลักษณะหนึ่งของปรัชญาจีน และคุณธรรมดังกล่าวได้ถูกนำไปปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตของชาวจีน ด้วย

¹ Hsieh Yu Wei, “Filial piety and Chinese Society,” **The Chinese Mind**, p. 169 “As Chinese ethics stresses the practicality of moral teachings, its central idea is benevolence, on the one hand, and filial piety, on the other.”

² Ibid. p. 172 “One can hardly understand Chinese ethics, and to some extent even Chinese political activities, if he cannot grasp the true important of this filial doctrine with its practical application in Chinese society”.

เหตุดังกล่าว เพื่อเป็นข้อสนับสนุนต่อข้อวิจารณ์ว่าความรักเป็นเอกลักษณ์ของปรัชญาจีน จึงควรที่จะหยิบยกวินิทัศน์ของจีนที่แผ่คุณธรรมความรักดังกล่าวมาพิจารณาด้วย ดังนี้

1. **วิถีชีวิตครอบครัว** ครอบครัวนับเป็นหน่วยแรกที่มีความสำคัญต่อสังคม เพราะฉะนั้นเม่งจื๊อจึงกล่าวว่า “จักรวรรดิมีพื้นฐานจากรัฐ รัฐมีพื้นฐานจากครอบครัว และครอบครัวมีพื้นฐานจากตัวเอง”³ ด้วยเหตุดังกล่าวก่อนที่จะมีรัฐที่ดี จำเป็นต้องมีครอบครัวที่ดีเสียก่อน วิถีชีวิตในครอบครัวจึงเป็นวิถีชีวิตที่สำคัญอันนำไปสู่รัฐที่ดีและจักรวรรดิที่ดี

สิ่งสำคัญในวิถีชีวิตครอบครัวคือความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก และความรักที่บุตรและธิดาพึงมีต่อบิดามารดาเป็นสิ่งที่ต้องการเป็นอันดับแรกเช่นเดียวกัน มิใช่เป็นความรักที่มีอยู่ชั่วขณะที่บิดามารดาอยู่ดำรงชีวิตอยู่เท่านั้น แม้แต่บิดามารดาเสียชีวิตไปแล้วก็ตาม ก็ยังเป็นหน้าที่ของบุตรและธิดาที่จะแสดงความรักดังกล่าว Hsieh Yu-Wei กล่าวว่า “ตั้งแต่พระจักรพรรดิและข้าราชการของพระองค์ จนกระทั่งถึงสามัญชนเช่น พ่อค้าและผู้รับจ้าง ทุกคนไม่มีข้อยกเว้น จะได้รับคำสั่งสอนและถูกกระตุ้นให้ฝึกกรักบิดามารดา⁴

ความรักต่อบิดามารดาข้อกำหนดให้บุตรมีหน้าที่ที่จะรักษาสายเลือดของบิดามารดาไว้ เพราะฉะนั้นการแต่งงานจึงถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของบุตร เพื่อที่จะให้กำเนิดบุตรของตนเอาไว้สืบสายเลือดของบิดามารดาและบรรพบุรุษ ด้วยเหตุดังกล่าว การแต่งงานในวิถีชีวิตของครอบครัวจึงมิใช่เป็นเพียงสัญญาตามธรรมชาติเท่านั้น แต่แผ่ปรัชญาความรักต่อบิดามารดาไว้ด้วย อีกประการหนึ่ง การแต่งงานของหนุ่มสาวจีนไม่จำเป็นต้องถือความรักระหว่างหนุ่มสาวเป็นสำคัญ แต่ต้องเกิดจากความเหมาะสมในสายตาของบิดามารดา และสิ่งที่สำคัญที่สุดถ้าหากการแต่งงานไม่สามารถให้กำเนิดทายาทผู้สืบสายเลือดได้ สามีสามารถหย่าจากภรรยาหรือสามารถมีภรรยาคนอื่น ๆ ได้ ซึ่งเราจะเห็นว่าธรรมเนียมการแต่งงานดังกล่าวของคนจีนไม่ยึดติดต่อฝ่ายหญิงเลย แต่ทว่าเนื่องจากการแต่งงานแผ่ปรัชญาความรักต่อบิดามารดาไว้ด้วยนั่นเอง จึงทำให้วิถีชีวิตการแต่งงานของชาวจีนมีความเชื่อและการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าว⁵

³ D.C. Lau, trans, **MENCIUS**, Book IV PARTA : 5 “The Empire has its basis in the state, The state in the family, and the family in one's own self”.

⁴ Hsieh Yu-Wei, “Filial piety and Chinese Society,” **The Chinese Mind**, p. 176 “From the emperor and his ranking officials down to the common people, such as peddlers and hirings, all without exception were taught and urged to practice filial piety

⁵ ดู Ibid., p. 177

ความรักที่สำคัญต่อมาในวิถีชีวิตครอบครัวคือความรักระหว่างพี่น้อง ฝ่ายน้องต้องให้ความเคารพต่อฝ่ายพี่ในลักษณะยอมจำนน แต่ทว่าผู้เป็นพี่ก็ต้องให้ความรักและการดูแลน้องของตน ความรักระหว่างพี่น้องเป็นความรักที่มีรากฐานมาจากความรักต่อบิดามารดา นั่นเอง ทั้งนี้ เพราะเมื่อมีการเคารพต่อบิดามารดาก็ต้องให้ความรักต่อกุลหลานของบิดามารดาด้วย เพราะพี่น้องสามารถอยู่รวมกันเป็นครอบครัวเดียวกันได้ ไม่ว่าจะเป็นพี่น้องที่มีครอบครัวไปแล้วหรือไม่

2. **วิถีปฏิบัติทางศาสนา** ถึงแม้ปราชญ์จีน เช่น ขงจื๊อจะไม่ชอบที่จะกล่าวถึงเรื่องของพระเจ้า ชีวิตหลังการตาย แต่เน้นถึงคำสอนสำหรับชีวิตในปัจจุบัน แต่ทว่า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งปราชญ์จีนไม่สนใจที่จะสอนถึงวิถีปฏิบัติทางศาสนา อย่างไรก็ตาม Hsieh Yu-Wei ก็วิจารณ์วิถีปฏิบัติทางศาสนาของจีนไว้ว่า คำสอนเรื่องความรักต่อบิดามารดาทำให้ชาวจีนมีวิถีปฏิบัติที่ใกล้เคียงกับวิถีปฏิบัติทางศาสนา วิถีปฏิบัติคือการบูชาบรรพบุรุษ ทั้งนี้ เพราะปรัชญาความรักต่อบิดามารดา ทำให้บุตรธิดามีใจเพียงปฏิบัติต่อบิดามารดาขณะมีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่ต้องเป็นการปฏิบัติแม้ท่านจะหาชีวิตไปแล้วด้วย นอกจากนี้ พิธีบูชาบรรพบุรุษนั้นเป็นพิธีที่มีพิธีตรองพอกับการประกอบพิธีกรรมในศาสนาโดยทั่วไปทีเดียว⁶

3. **วิถีชีวิตสังคม** วิถีชีวิตสังคมของจีนอยู่บนพื้นฐานของความรักในมวลมนุษยชาติ ซึ่งเป็นความรักที่แผ่กว้างมาจากความรักต่อบิดามารดาดังกล่าวแล้ว สังคมของจีนก่อตัวขึ้นในลักษณะที่มีความใกล้ชิดเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เครือญาติเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแต่งงาน หมู่บ้านเป็นความใกล้ชิดทางถิ่นที่อยู่ ครูและเพื่อนเกิดจากการศึกษาในอาศิปเดียวกัน หรือความเสน่หาต่อกัน ด้วยเหตุดังกล่าว จะเห็นว่าชีวิตทางสังคมของจีนเป็นชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความใกล้ชิดและความคุ้นเคย เพราะฉะนั้นจึงเป็นวิถีชีวิตที่แฝงความรักและความเมตตาต่อกันและกันไว้ด้วย

4. **วิถีชีวิตทางการเมืองการปกครอง** เนื่องจากสังคมของจีนมีลักษณะของความใกล้ชิดดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น ในการปกครองของสังคมหนึ่ง ๆ จึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก กล่าวคือ ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมีหัวหน้าหมู่บ้านซึ่งได้รับความเคารพจากสมาชิกของหมู่บ้านเหมือนกับที่สมาชิกของครอบครัวให้ความเคารพต่อหัวหน้าครอบครัว กล่าวคือ เมื่อมีเรื่องระหว่างครอบครัวในหมู่บ้านเดียวกัน หัวหน้าหมู่บ้านจะเป็นผู้จัดการระงับข้อพิพาท ด้วยเหตุดังกล่าว การปกครองที่สำคัญจึงเป็นการปกครองระดับท้องถิ่น ดังที่ The Book of Rites ได้บันทึกไว้ว่า “เพราะเหตุที่ประชาชนได้รับการสั่งสอนในเรื่องความรักต่อบิดามารดา และความรักระหว่างพี่น้อง พร้อมกับความเคารพที่มีต่อผู้อาวุโสของหมู่บ้าน พวกเขาได้ทำให้เกิดกษัตริย์

⁶ ดู Ibid., p. 179-180.

ที่ยิ่งใหญ่ และด้วยวิธีดังกล่าว รัฐและครอบครัวก็สงบ”⁷

ทั้งนี้จะเห็นว่าการรักเป็นคุณธรรมที่นักปรัชญาจีนเน้นความสำคัญ และคุณธรรมดังกล่าวได้กลายมาเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิตหลายแง่หลายมุม เช่นวิถีชีวิตครอบครัว วิถีปฏิบัติทางศาสนา วิถีชีวิตสังคม และวิถีการเมือง และนั่นเป็นเหตุให้รูปแบบของวัฒนธรรมจีนแตกต่างจากวิถีชีวิตแบบตะวันตก

⁷Book of Rites, X : 45 Quoted in “Filial Piety and the Chinese Society,” The Chinese Mind, p. 182 “As the people are taught filial piety and brotherly love at home, with reverence toward the elder and diligent care for the aged in the community, they constitute the way of a great being and it is along this line that states as well as families will become peaceful ”